

iki eser Londra seyahatlerinde edinilmiş Handel hayranlığının birer delilidirler. Haydn sanat bakımından pek zayıf 24 sahne eseri de bestelemiştir. (Faruk Yener)

HIDIRELLEZ — 6 Mayıs günü Hıdırelleze rasgeliyor. Hıdırellez Türk şehirlerinin birçoğunda halk tabakası arasında yakın vakitlere kadar nesilden nesle sürüp gelmiş eski bir inanışı ve ona bağlı eğlenceleri canlandırır.

Eskiler seneyi iki mevsime ayırırlardı; yaz, kış. Eski takvimle Nisanın yirmi üçünden İkinci-teşrinin yirmi beşinci günü akşamına kadar 186 gün yazdır, geriye kalan 179 gün de kış. Yaz günlerine Hızır, kış günlerine Kasım denilir. Eski takvimdeki 23 Nisan şimdiki takvimde 6 Mayıs'a rasgeliyor; demek ki hıdırellez yazın ilk günüdür.

Önce efsaneyi anlatalım: Baalbek şehrinde oturan İsrail çocukları Baal adını verdikleri bir puta tapıyorlardı; Allah onlara doğru yolu göstermek için İlyas Peygamberi gönderdi; fakat onlar İlyası kendilerini eski inanışlarından ve âdetlerinden ayırmaya kalkmasını hoşgörmediler, onu türlü eza ve cefa ederek aralarından kovdular. İlyas Peygamber Baalbek ülkesinden çıkıp gittikten sonra orada kıtlık başladı, ağaçlar kurudu, tarlalar mahsul vermedi, otlar sararıp soldu. İsrail çocukları açlık korkusuyla karışılınca İlyası arayıp bulmayı, özür dilemeyi, çare ve yardım istemeyi düşündüler. İlyas Peygamber Baal ahalisinin arasından çıkıp gidince dolaşmadık yer bırakmamıştı; tabiata âşık bir adamdı, yeryüzünün dört bir tarafını gezerken Allahın inayetiyle güzel bir ağaçlık altında şarıl şarıl akan bir çeşmeye rasgelmmişti. Bu, içenlere ebedî hayat veren meşhur efsanevi sudur. İlyas bu sudan içtiği için o gün bu gündür ölmeyi, dünya durdukça da yaşayacak ve ebedî Tayf, yeryüzünde ümit, bereket ve yeşillik sembolü olarak gezip duracaktır.

İsrail çocuklarının kendisini bulup yalvarmaları üzerine iyi kalpli ve şefkatli Peygamber dönüp Baalbek ülkesine geldi ve her adım attığı yerden sular fışkırmaya, nebatlar bitmeye, çiçekler açmaya ve tarlalar mahsul vermeye başladı. Bu, onun mucizesidir.

İsrail çocukları başlarındaki felâket geçtikten sonra yine onun sözünü tutmamaya, bildikleri gibi yaşamaya başladılar. İlyas, Allaha yalvarıp kendisini bu vazifeden affetmesini diledi: İsrail çocuklarına lâf anlatmak güç.

Peygamberlikten ayrılan İlyas, sessizce Baal halkının arasından ayrıldı ve dünyanın dört bir tarafında sırtında ebedî yeşil mantosu, ebedî hayatının bitip tükenmez yollarında kalbi sevgiyle, sonsuz gençlikle, aklı ve iyilik etmek istekleriyle dolu olarak seyahatine devam ediyor.

Müslümanlara göre bütün Peygamberler haktır. İlyas, Yahudi Peygamberi ise de, mademki Allah tarafından gönderilmiştir, müslümanlar onu da sevip saydılar.

Git gide Peygamberliği kalmıyan İlyas basıp geçtiği her yeri yeşillendirdiği için Hızır İlyas olmuştur: Yeşil İlyas.

O, hıristiyanlık âlemindeki Noel baba'nın Şarktaki karşılığıdır; fakat onun gibi karlara bürünmüş, soğuk, beyaz ve ihtiyar değildir. Yeşil çedik papuçları, yeşil cübbesi, başında yeşil sarığı vardır.

Âsası taze bir ağaç dalındandır ve ebedî bir gençliğin yemyeşil bahariyle sarılıdır.

Türk folkloru onu kendine maletmiş, halk onun büyük kudretinden faydalanmayı inanışları arasına koymuş, adını da Türkçeleştirmiştir; o artık Hızır İlyas değildir, bu iki söz Türk halkının ağzında söylene söylen bozulup kısalmış,

kaynaşmış, başka bir kelime olmuştur: Hıdırellez baba.

Yazın başlangıcı günü olan 23 Nisan, şimdiki takvimle 6 Mayıs, öteden beri tabiatı kutlama bayramıdır. Hemen bütün şehirlerimizde o gün kadınlar ve erkekler kıra çıkarlar; temiz hava, güneş ve açıklık içinde türlü eğlencelerle vakit geçirilir, gezilir, yemekler yenir, eğlenilir. Araba safaları bu eğlencelerin başlıcalarından biridir.

Eski inanışlara göre Hıdırellez baba, yazın ilk günü tabiatı ve kendisini kutlulıyanlara sağlık, esenlik ve uğur dağıtır; Hıdırellez günü kırlarda marul filân gibi yeşillik yemek bütün yıl hastalanmamak için teminat sayılır.

Eski Rumeli şehirlerimizin Hıdırelleze ait ananeleri arasında bir de Martofar eğlencesi vardı; komşu kadınlardan küpe, yüzük, düğme filân gibi türlü şeyler toplanıp bir toprak çömleğin içine konulurdu. Çömleğin ağzı bir gaz beziyle iyice sarılır, çömlek bir akşam önceden bahçeye bir gül ağacının dibine bırakılırdı; gece yarısı gelecek olan Hıdırellez baba herkesin kısmetini bu çömleğin içine koyacaktır. Hıdırellez sabahı konu komşu gül ağacının dibine toplanırlar. Martofarı tertibeden gün görmüş, bilgili, zeki ve tedbirli büyük hanım çömleği alır; henüz evlenmemiş kızların başı üstünde dolaştırır, «sizin kısmetiniz de bu çömlek gibi açılın!» diyerek gaz bezini tutup kaldırır, çömleği yere koyardı. Bakirelerden biri elini çömleğe sokup bekler, büyük hanım bir mani okur, kız o çömlekten eline çemeni çekip çıkarır; yüzük, küpe, düğme filân, ortaya çıkan şey kiminse okunmuş olan mani onun kısmetineydi. Herkesin konu komşuca bilinen vaziyetine ve münasebetlerine göre bu maniler çokluk mânalı düşer, gülünür, tefsir edilir, eğlenilirdi. Martofar çekmek bittikten sonra da arabalara binilip bir gün önceden hazırlanmış olan yemekler de alınarak kıra gidilirdi.

Bazı Anadolu şehirlerinde de bu çömlekten niyet çekme âdeti Hıdırellez günü kırdaki yemek yenildikten sonra yapılan eğlenceler arasındadır. Tokatta buna Micek derler.

Hıdırellez gününe bağlanacak gece, Rumeli şehirlerinde evlenmemiş genç kızlar bir tecrübe daha girişirlerdi. Çırlıçiplak soyunup beyaz bir örtüye bürünen bu kızlar bacanın içine doğru uzanıp yukarıya; «açıl bahtım, açıl!» diye seslenirlerdi.

Hıdırellez baba eğer gelmişse dışardan bacanın yukarısından ses verecektir. Bacadan sesinin aksini bir gürültü halinde duyan kız o yıl içinde kendisine bir koca çıkacağına inanır. Heyecandan, korkudan bir şey işitmezse o yıl da evlenmeyecek demektir.

Anadolunun bazı şehirlerinde bu âdet başka bir şekilde ve Hıdırellez günüyle alâkalı olmayarak yapılmaktaydı. Meselâ Afyonda şehir dışında harap kalenin üstüne çıkan kızlar oradan boşluğa aynı suretle seslenip alacakları cevaba göre evlenip evlenemeyeceklerini anlardı.

Hıdırellez efsanesi yıllarca halk tabakasının kadınına erkeğine iyi ümitlerle, temiz niyetlerle tabiatla başbaşa bulunmak ve bütün bir sene kuvvet ve inanca yaşamak zevkini vermiştir.

Pek eski zamanlarda kayıklar yazın başlangıcı sayılan Hızırın ilk günü suya indirilmiş, kışın başlangıcı olan Kasımla beraber karaya çekilmiştir. Çiftçiler tutacakları adamlarla Hızır'dan Kasıma kadar çalışmak üzere pazarlık ederler. Birçok yerlerde yazlık evler bile Hızır'dan Kasıma kadar kiralanırdı.

(Refik Ahmet Sevengil)

